

**UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA EKONOMICKO-SPRÁVNÍ
ÚSTAV EKONOMIE**

**DŮCHODOVÁ POLITIKA
V ČESKÉ REPUBLICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**AUTOR PRÁCE: Markéta Halíková
VEDOUCÍ PRÁCE: Ing. Jan Černohorský, Ph.D**

2006

**UNIVERSITY OF PARDUBICE
FACULTY OF ECONOMICS AND ADMINISTRATION
INSTITUTE OF ECONOMY**

**THE NATIONAL PENSIONARY
POLICY IN THE CZECH REPUBLIC**

BACHELOR WORK

**AUTHOR: Markéta Halíková
SUPERVISOR: Ing. Jan Černohorský, Ph.D**

2006

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 15. 8. 2006

Markéta Halíková

Poděkování:

Touto cestou bych ráda poděkovala Ing. Janu Černoorskému, Ph.D, za cenné připomínky a odborné rady, které mi poskytl v průběhu zpracování této bakalářské práce.

Anotace

Tato bakalářská práce je vypracována na téma Důchodová politika v České republice. První část práce popisuje vývoj důchodového systému a jeho současný stav. Ve druhé části práce je poukázáno na největší nedostatky našeho důchodového systému. Následující třetí část práce nabízí několik variant reforem důchodového systému. Poslední část práce porovnává tyto reformy a vybírá z nich nejoptimálnější variantu.

Anotation

The topic of my bachelor work is the National Pensionary policy in the Czech Republic. The first part of my work describes development of pensionary system and the actual situation. The second part refers to main lacks of this system. I provide several reform suggestions of the current pensionary system in the third part. The last part of my work compares these reform suggestions and tries to choose the most optimal solution of this very important problem.

OBSAH BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

1	ÚVOD	8
2	SOUČASNÝ STAV V OBLASTI DŮCHODOVÉ POLITIKY V ČESKÉ REPUBLICE	9
2.1	VÝVOJ DŮCHODOVÉHO POJIŠTĚNÍ	9
2.2	POVINNÉ ZÁKLADNÍ DŮCHODOVÉ POJIŠTĚNÍ	11
2.2.1	<i>Principy základního důchodového pojištění</i>	12
2.2.2	<i>Důchod</i>	13
2.3	DOBROVOLNÉ PENZIJNÍ PŘIPOJIŠTĚNÍ SE STÁTNÍM PŘÍSPĚVKEM	14
2.3.1	<i>Výhody penzijního připojištění</i>	15
2.3.2	<i>Nevýhody penzijního připojištění</i>	17
2.3.3	<i>Penzijní fondy</i>	17
2.4	TÝM EXPERTŮ	18
3	DŮVODY K PROVEDENÍ NUTNÝCH REFORM	20
3.1	DEMOGRAFICKÁ SITUACE	20
3.2	VEŘEJNÝ DLUH	21
3.3	OSTATNÍ DŮVODY	23
4	VARIANTY REFORMY DŮCHODOVÉHO SYSTÉMU V ČESKÉ REPUBLICE	24
4.1	ZÁKLADNÍ VARIANTA	24
4.2	VARIANTY POLITICKÝCH STRAN.....	25
4.2.1	<i>Varianta ODS</i>	26
4.2.2	<i>Varianta ČSSD</i>	28
4.2.3	<i>Varianta KDU-ČSL</i>	30
4.2.4	<i>Varianta KSČM</i>	33
4.3	DŮCHODOVÁ REFORMA METODOU KOMPLEMENTÁRNÍ KONVERZE	34
5	VÝBĚR OPTIMÁLNÍ VARIANTY	38
6	ZÁVĚR	40
7	LITERATURA	41
8	SEZNAM GRAFŮ	42
9	SEZNAM TABULEK	43
10	PŘÍLOHY	44
10.1	PŘÍLOHA A.....	44
10.2	PŘÍLOHA B.....	45
10.3	PŘÍLOHA C.....	46
10.4	PŘÍLOHA D.....	47
10.5	PŘÍLOHA E.....	48

1 Úvod

V dnešní době bere každý za samozřejmost, že se v případě nemoci, ztráty zaměstnání, úrazu či jiných událostí objeví pomocná ruka státu a peněžně zajistí alespoň minimální úroveň jeho života. Většina lidí prakticky celý život stráví v zaměstnání a po dosažení určitého věku očekává odchod do důchodu a s ním spjatou i výplatu penze. Málokdo si však uvědomuje, že různé dávky sociálního zabezpečení, nebyly a mnohde ani dodnes, nejsou samozřejmostí.

V posledních letech se často diskutuje o důchodovém systému, především o jeho nedostatcích. Protože toto téma se dotýká osobně prakticky každého člena naší společnosti a jednou snad i mě, rozhodla jsem se, že důchodové politice věnuji tuto práci.

Cílem práce je zhodnocení současného důchodového systému a vybrání optimální varianty jeho reformy.

Nezbytné pro dosažení vytyčeného cíle bylo zjištění skutečného stavu našeho důchodového systému. Seznámení se s jeho platnou právní úpravou a se způsobem jeho financování k tomu postupně napomohlo.

Vývoj a současná situace našeho důchodového systému je charakterizován v první části práce. Ta podává přehled především o povinném důchodovém pojištění a dobrovolném penzijním připojištění. Druhá část ukazuje na největší nedostatky našeho důchodového systému, zejména na nepříznivou demografickou situaci a zvyšující se zadlužování naší země.

Následuje třetí část, která nabízí různé možnosti reformy důchodového systému, přičemž vychází z návrhů politických stran. Poslední část práce se zabývá vyloučením nevhodných možností řešení a výběrem optimální varianty důchodové reformy.

2 Současný stav v oblasti důchodové politiky v České republice

2.1 Vývoj důchodového pojištění

Určité počátky vývoje sociálního zabezpečení můžeme najít v péči o chudé, která byla poskytována vrchností, církví či samotnou rodinou. Péče byla poskytována formou almužny a přístřeší. Ve středověku začala vznikat hornická bratrstva a řemeslné cechy, ty si vytvářely spolky a podpůrné pokladny na pomoc svým členům pro případ onemocnění nebo výdělečné neschopnosti. Po celé období feudalismu však společnost vůbec neřešila potřeby svých praceneschopných členů. Řešeny byly pouze mimořádné situace spojené s koncentrací chudiny a případně jejími sociálními bouřemi.

Zlom ve vývoji v oblasti sociálního pojištění nastal až v důsledku průmyslové revoluce, tedy koncem 18. století, kdy bylo dosaženo určitého stupně ekonomického vývoje. Rostoucí počet obyvatelstva si začal vyžadovat organizovanou a hromadnou ochranu při nemoci, invaliditě, stáří a jiných sociálních událostech, které ohrožují zdraví či zbavují výděleku za práci. V tomto období bylo uzákoněno penzijní zaopatření státních a postupně i jiných veřejných zaměstnanců (např. důstojníci, soudci). V této souvislosti byly v letech 1771 a 1781 v rakouské monarchii vydány dva předpisy, tzv. penzijní normály. Bohužel význam těchto opatření byl mizivý, neboť se týkala pouze omezeného počtu lidí. Po revoluci v roce 1848 docházelo k dalším dílčím úpravám (horníci, železničáři).

Moderní formy sociálního zabezpečení, které vznikaly v kapitalistických podmínkách, se v českých zemích objevily až koncem 19. století. Rakousko-Uhersko se nechalo inspirovat vývojem nemocenského pojištění v Německu, podle jehož vzoru zavedl obdobný systém nemocenského (1888) a úrazového (1889) pojištění i rakouský předseda vlády Taaffe. V roce 1909 bylo v Rakousku zavedeno penzijní úřednické pojištění, které se stalo základem současného českého systému. Nárok na dávky měli muži ve věku 60 let, kteří v úřadech sloužili 40 let, a ženy v témže věku, které sloužily 35 let.¹

Největším zlomem ve vývoji sociálního zabezpečení obyvatel a jeho správě se stal zákon č. 221/1924 Sb., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří. V tu dobu to byl v sociální oblasti nejpokrokovější právní předpis Evropy, který zavedl dělnické pojištění a jeho přijetí mělo zásadní vliv na přijetí pojišťovacího soudnictví. Podílel se i významnou měrou na posílení

¹ Dostupný na WWW: <http://www.cssz.cz/konference/80letsp/brozura_c.pdf>

demokratického vývoje v Československu.

Základními dávkami, které tento zákon stanovil byly invalidní důchod, který byl podmíněn ztrátou výdělečné schopnosti a důchod starobní, který náležel pojištěnci po dovršení 65 let. Dále byl zaveden důchod vdovský a sirotčí. Výše důchodů v dělnickém pojištění se pohybovala od necelých 95 korun až do maximálních 450 korun měsíčně v závislosti na mzdové třídě (11 mzdových tříd) a době pojištění.²

V období od roku 1930 až do roku 1934 byly omezeny prostředky na sociální pojištění z důvodu špatné hospodářské situace. Rovněž za okupace byly prostředky omezeny. Po druhé světové válce se sociální zabezpečení stává právní zásadou. Do této doby nebyly dávky sociální podpory vždy zaručeny a obzvlášť kvůli nejistotě důchodů se lidé snažili mít co možná nejvíce potomků, kteří by se o ně na stará kolena postarali. To je v podstatě princip tradičního modelu PAYG, kterým se následně budeme zabývat v této práci. Za zmínku stojí, že od roku 1930 zůstaly v platnosti dřívější předpisy, a to až do 30. září 1948.

V 50. a 60. letech minulého století bylo upuštěno od střeoevropských tradic sociálního pojištění a byl nastolen sovětský model zabezpečení. Byl vydán zákon č. 102/1951 Sb., o přebudování národního pojištění, který oddělil nemocenské a důchodové pojištění. Nemocenské pojištění pak bylo v roce 1956 upraveno samostatným zákonem.

V bakalářské práci se zabýváme důchodovou politikou naší republiky, zdůrazníme už pouze vývoj důchodového pojištění. Pro provádění důchodového zabezpečení byl stanoven Státní úřad důchodového zabezpečení. Další změna proběhla v roce 1957, kdy se orgánem sociálního zabezpečení a současně úřadem, který zajišťoval důchodové zabezpečení, stal Státní úřad sociálního zabezpečení. V roce 1968 místo tohoto úřadu vzniklo na základě zákona č. 53/1968 Sb., o změnách v organizaci a působnosti některých ústředních orgánů, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. O dávkách důchodového zabezpečení začala rozhodovat Správa důchodů v Praze. Z ní v roce 1969 vznikl Úřad důchodového zabezpečení v Praze.³

Politický převrat v roce 1989 a následné nové společenské a ekonomické podmínky si vyžádaly i změny v oblasti sociálního zabezpečení. Právní rámec změn v tomto období představuje zákon České národní rady č. 210/1990 Sb., o změnách v působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení a o změně zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu. Byl sloučen Úřad důchodového zabezpečení v

² Dostupný na WWW: <http://www.cssz.cz/konference/80letsp/brozura_c.pdf>

³ Dostupný na WWW: <http://www.cssz.cz/konference/80letsp/brozura_c.pdf>

Praze, Česká správa nemocenského pojištění a Správa nemocenského pojištění Svazu českých a moravských výrobních družstev, čímž vznikla nová soustava orgánů státní správy, která působila v oblasti sociálního zabezpečení – Česká správa sociálního zabezpečení. Navázala na práci svých předchůdců, převzala jejich archivy a rozsáhlou evidenci občanů.

Současný důchodový systém se skládá ze dvou částí. První je povinné základní důchodové pojištění, druhou částí je dobrovolné penzijní připojištění se státním příspěvkem.

Podle terminologie EU se základní důchodové pojištění označuje jako první pilíř a dobrovolné penzijní připojištění jako třetí pilíř důchodového systému. V členských státech EU obvyklý druhý pilíř, který tvoří zaměstnavatelské penzijní systémy, v českém důchodovém systému neexistuje.

2.2 Povinné základní důchodové pojištění

Současný důchodový systém začal vznikat v devadesátých letech minulého století. Postupně byly přijímány jednotlivé dílčí reformní kroky, které byly dovršeny v roce 1995, kdy byl přijat zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění (dále jen zákon), který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 1996, současně zajistil soulad systému s pravidly Evropské unie. Další reformní kroky byly následně přijaty i za účinnosti tohoto zákona. Tento zákon je základním hmotněprávním předpisem, který upravuje nároky na důchody ze základního důchodového pojištění. Mimo jiné upravuje i způsob stanovení výše důchodů a podmínky pro jejich výplatu.

Zákon o důchodovém pojištění přinesl oproti dřívějšímu stavu celou řadu pozitivních prvků, zejména z dlouhodobého hlediska. Byl zahájen proces postupného zvyšování věkové hranice pro odchod do starobního důchodu, postupně bylo prodlužováno rozhodné období a nastalo i zrovnoprávnění mužů v nárocích na pozůstalostní důchod, kdy jim začal být poskytován vdovecký důchod v podstatě za obdobných podmínek jako je poskytován ženám vdovský důchod.

Odvod na sociální pojištění z vyměřovacího základu je:

- Ø 26 % u organizace a malé organizace (z toho 3,3 % na nemocenské pojištění, 21,5 % na důchodové pojištění a 1,2 % na státní politiku zaměstnanosti),
- Ø 8 % u zaměstnanců (z toho 1,1 % na nemocenské pojištění, 6,5 % na důchodové pojištění a 0,4 % na státní politiku zaměstnanosti),
- Ø 29,6 % u osob samostatně výdělečně činných - na důchodové pojištění a na státní

politiku zaměstnanosti (z toho 28 % na důchodové pojištění a 1,6 % na státní politiku zaměstnanosti) a 4,4 % na nemocenské pojištění,

Ø 28 % u osob dobrovolně účastných důchodového pojištění - na důchodové pojištění.⁴

Dobrovolná účast na důchodovém pojištění je možná u osob starších 18 let. Účast na dobrovolném důchodovém pojištění je možná z několika důvodů, kterými jsou například: soustavná příprava na budoucí povolání studiem na střední nebo vysoké škole v ČR (případně v cizině), výdělečná činnost v cizině po 31. 12. 1995 (jedná-li se o: zaměstnance v pracovním poměru; členy družstva, jestliže mimo pracovní vztah vykonávají pro družstvo práci, za kterou jsou odměňováni; osoby samostatně výdělečně činné), výkon dlouhodobé dobrovolnické služby na základě smlouvy uzavřené s vysílající organizací.

Stát garantuje důchodový systém ekonomicky i právně. Systém je spravován státní institucí – Českou správou sociálního zabezpečení. Příjmy a výdaje systému jsou součástí státního rozpočtu, ve kterém je zaveden zvláštní účet důchodového pojištění.

Důchod ze základního důchodového pojištění pobírá více než 99 % obyvatel ve věku vyšším, než je věková hranice pro nárok na starobní důchod. Z důchodového pojištění se poskytuje několik typů důchodů. Prvním z nich je důchod starobní, který je vyplácen jako náhrada příjmů v době stáří. Následuje plný invalidní a částečný invalidní důchod jako náhrada příjmů v době invalidity. Poslední skupinu tvoří důchod vdovský, vdovecký a sirotčí jako náhrada příjmů v případě úmrtí živitele. V této práci se budeme zabývat pouze starobním důchodem, který tvoří největší složku ze všech typů důchodů.

Všechny dávky jsou nárokové - při splnění zákonem stanovených podmínek je na ně nárok. Rovněž všechny jsou přezkoumatelné soudem.

2.2.1 Principy základního důchodového pojištění

Jedním ze základních rysů systému je jeho průběžné financování, označované jako PAYG (Pay As You Go). Je založeno na principu sociální solidarity a v praxi probíhá tak, že současná generace ekonomicky

⁴ Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, § 7

aktivních obyvatel hradí výdaje na výplatu důchodů současným důchodcům. Celý cyklus se neustále opakuje a posouvá.

Další vlastností systému je dynamičnost, což znamená, že řada prvků konstrukce výpočtu důchodu se každoročně upravuje s přihlédnutím k ekonomickému vývoji, a to včetně indexování vyměřovacích základů.

Při splnění stanovených podmínek je systém povinný pro všechny ekonomicky aktivní osoby. Umožněna je však i dobrovolná účast v systému a to v případě osoby samostatně výdělečně činné, která vykonávala vedlejší výdělečnou činnost a nedosáhla dostatečné výše příjmu (viz. § 10, odst. 2 zákona).

Systém pojištění je jednotný i jeho právní úprava je jednotná pro všechny pojištěnce, výjimkou je odlišná úprava v oblasti organizačního a administrativního zabezpečení pro tzv. silové resorty (např. vojáci, policisté, celníci, hasiči).

Systém je dávkově definovaný (DB - Defined benefit). Výše důchodu je závislá na dvou složkách, první z nich je základní výměra a druhou tvoří procentní výměra. Základní výměra se stanoví pevnou částkou. Tato částka je stejná pro všechny druhy důchodů bez ohledu na výši výdělků a délku doby pojištění, v rámci valorizace byla zvýšena ze 680 Kč v roce 1995 až na 1470 Kč v roce 2006. Výše procentní výměry je rozdílná podle délky doby pojištění a výše příjmů dosažených v rozhodném období před přiznáním důchodu

2.2.2 *Důchod*

O tom, kdo má nárok na důchod, v jaké výši a rovněž o jeho výplatě rozhoduje Česká správa sociálního zabezpečení na základě zákona. Existuje zde výjimka, a to v případě příslušníků ozbrojených sil a sborů, kdy jsou příslušné k rozhodování orgány sociálního zabezpečení ministerstev obrany, vnitra a spravedlnosti. Nárok na starobní důchod má pojištěnec, který získal potřebnou dobu pojištění, dosáhl stanoveného věku, popřípadě splňuje další podmínky stanovené v zákoně. Přehled o vývoji výše starobního důchodu v letech 1993 – 2004 v naší republice uvádí graf (Graf 1).

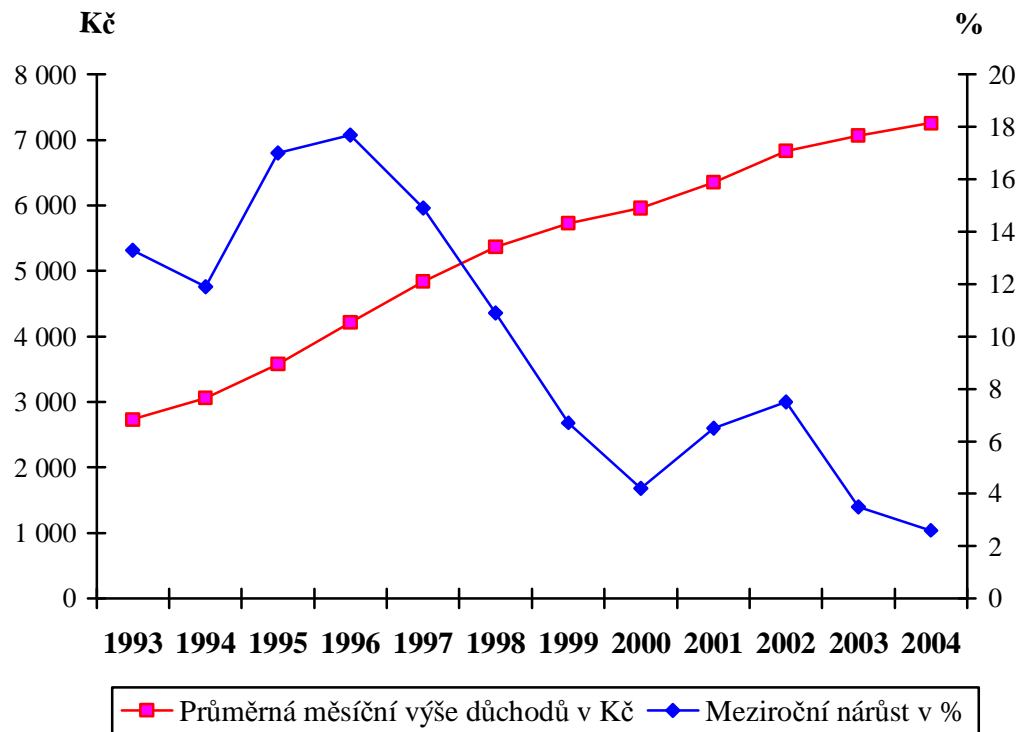
Důchodový věk neboli věk potřebný pro vznik nároku na starobní důchod, u pojištěnců, kteří dosáhli tohoto věku do 31. prosince 1995, činí u mužů 60 let a u žen v závislosti na počtu vychovaných dětí 53 – 57 let.⁵

⁵ Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, § 32 odst. 1

V devadesátých letech minulého století došlo k postupnému zvyšování věkové hranice pro odchod do starobního důchodu. Proto pak pojištěncům, kteří dosáhnou výše uvedených věkových hranic v období od 1. ledna 1996 do 31. prosince 2012, bude tato hranice navyšována dle zákona. Po 31. prosinci 2012 bude důchodový věk činit u mužů 63 let a u žen v závislosti na počtu vychovaných dětí 59 – 63 let.

Nutná doba účasti na pojištění je obecně 25 let, výjimky stanoví zákon.

Graf 1 Vývoj výše starobního důchodu v letech 1993-2004

Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí

2.3 Dobrovolné penzijní připojištění se státním příspěvkem

Vedle povinného pilíře existuje dobrovolné doplňkové, příspěvkově definované (DC - Defined contribution), kapitálově financované penzijní připojištění se státním příspěvkem. Součástí tohoto pilíře jsou i produkty komerčních pojišťoven - zejména životního pojištění, které se od ostatních možných způsobů zajištění na penzi odlišuje svým principem. Peníze se klientům vyplácejí v případě pojistné události, tedy zpravidla úmrtí pojištěného nebo jeho dožití konce trvání pojistného vztahu.

Tento pilíř nespádá pod Ministerstvo práce a sociálních věcí, nýbrž jde o působnost Ministerstva financí. Důchody přiznávané z penzijního připojištění se podílejí na příjmech důchodců pouze nepatrným procentem.

Česká republika byla první zemí střední a východní Evropy, která penzijní připojištění v roce 1994 zavedla. Problematiku penzijního připojištění upravuje zákon č. 42/1994 Sb., zákon o penzijním připojištění se státním příspěvkem, ve znění pozdějších předpisů.

Princip tohoto pilíře spočívá v existenci penzijních fondů, u nichž má každý účastník připojištění svůj vlastní účet, na kterém se mu hromadí jím odváděné peněžní prostředky. Současný systém penzijního připojištění je založen na pravidelných měsíčních, čtvrtletních či ročních úložkách (minimálně 100 Kč měsíčně, maximum není omezeno).

Účastníkem může být fyzická osoba starší 18 let s trvalým pobytem na území České republiky, která uzavře s penzijním fondem písemnou smlouvu o penzijním připojištění. Účast na penzijním připojištění je dobrovolná.

Účastníkem může být dále fyzická osoba starší 18 let s bydlištěm na území jiného členského státu Evropské unie, pokud je účastna důchodového pojištění nebo veřejného zdravotního pojištění v České republice, která uzavře s penzijním fondem smlouvu.⁶

Penzijní připojištění by mělo zlepšit životní úroveň po odchodu do důchodu, než by tomu bylo v případě vyplácení dávek pouze z povinného pojištění. Naspořené peníze z penzijního připojištění mohou být vypláceny třemi způsoby. Ve většině případů se jedná o penzi, dalším způsobem může být jednorázové vyrovnání, tedy jednorázová výplata naspořené částky (plus zhodnocení) a poslední možností je tzv. odbytné, což nastane v případě předčasného ukončení spoření. Výše odbytného potom odpovídá naspořené částce (ovšem bez státního příspěvku) plus zhodnocení.

2.3.1 Výhody penzijního připojištění

Pouhé uložení peněz na účtu v bance nám nepřináší prakticky žádný užitek. Proto je lepší využít i jiných možností zhodnocení volných peněžních prostředků. V dnešní době je jich poměrně široká nabídka. Jedná se například o stavební spoření, životní pojištění nebo penzijní připojištění. V následující kapitole se zabýváme výhodami jednoho z nich, a to penzijního připojištění.

⁶ Zákon č. 42/1994Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, § 2

Ø státní příspěvek

Výše státního příspěvku závisí na výši pravidelné úložky. Podle výše úložky se pak státní příspěvek pohybuje v rozmezí 50 Kč až 150 Kč měsíčně, což je přehledně vyjádřeno v následující tabulce (Tabulka 1).

Tabulka 1 Přehled výše státního příspěvku

Výše měsíční úložky	Výše státního příspěvku
100 - 199 Kč	50 Kč + 40 % z částky nad 100 Kč
200 - 299 Kč	90 Kč + 30 % z částky nad 200 Kč
300 - 399 Kč	120 Kč + 20 % z částky nad 300 Kč
400 - 499 Kč	140 Kč + 10 % z částky nad 400 Kč
500 Kč a více	150 Kč

Zdroj: Zákon o penzijním připojištění se státním příspěvkem

Ø daňové výhody

Daňové úlevy pro všechny účastníky penzijního připojištění – možnost snížení daňového základu až o 12 000 Kč za zdaňovací období. Částka, kterou lze odečíst od zdaňovacího základu, se rovná úhrnu příspěvků zaplacených účastníkem za zdaňovací období sníženému o 6 000 Kč.⁷

Daňové úlevy zaměstnanců – novela zákona o penzijním připojištění přinesla účastníkům, kteří jsou v zaměstnaneckém poměru, daňové zvýhodnění spočívající v osvobození od daně z příjmu, které podléhal příspěvek zaměstnavatele – příspěvek zaměstnavatele na penzijní připojištění je až do výše 5 % vyměřovacího základu osvobozen od daně z příjmu. Příspěvek na penzijní připojištění se také nepočítá do základu pro srážky na sociální a zdravotní pojištění.⁸

Daňové úlevy zaměstnavatelů – novela provedená zákonem č. 3/2000 Sb. umožňuje zaměstnavateli započítat si příspěvek na penzijní připojištění zaměstnanců do nákladů a tím snížit daňový základ. Výše možného odpočtu je stanovena až do výše 3 % vyměřovacího základu zaměstnance.⁹ Pro zaměstnavatele je do určité míry výhodnější přispět na penzijní připojištění než zaměstnanci o stejnou částku zvýšit mzdu. Příspěvek na penzijní připojištění je totiž na rozdíl od mzdy osvobozen od sociálního a zdravotního pojištění. Tento příspěvek zaměstnavatele, pokud nepřekročí 5 % vyměřovacího základu zaměstnance pro výpočet zdravotního a sociálního pojištění, se nemusí zdanit.

⁷ Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, § 15 odst. 5

⁸ Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, § 6 odst.9 písm.u

⁹ Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, § 24 odst.2 písm. zj

Ø podíl na zisku penzijního fondu

Úložky, příspěvky státu a případně i zaměstnavatele jsou penzijním fondem investovány a průběžně zhodnocovány. Penzijní fondy jsou ze zákona povinny připsat klientům minimálně 85 % ze zisku dosaženého za minulý rok. 5 % se povinně odvádí do rezervního fondu a o zbyvajících 10 % rozhodne valná hromada. Podíly na výnosech se připisují i v průběhu vyplácení penzí.

Ø jistota investic

Spoření s fondem, pokud ho vlastní solidní a finančně silná instituce, je velmi bezpečné. Pro další zvýšení bezpečnosti úspor jsou penzijní fondy kontrolovány Ministerstvem financí ČR a Komisí pro cenné papíry. Výhodou bezpochyby je, že případnou ztrátu fondu nesou pouze jeho akcionáři, tzn. že se nepřipisuje klientům fondu.

2.3.2 Nevýhody penzijního připojištění

Penzijní fond zhodnocuje úložky a státní příspěvky formou investic převážně do dluhopisů, peněžních poukázek, akcií, někdy i nemovitostí. Zpravidla se míra zhodnocení prostředků po odečtení provozních nákladů fondu pohybuje mírně nad inflací. To je poměrně slabý výsledek, zvláště ve srovnání s dlouhodobou výkonností akciových nebo smíšených fondů.

Dalším problémem je, že zůstává zachován princip libovolného přechodu účastníků k jinému fondu, což vynucuje udržování vysokého stupně likvidity investic. Nelze tak využít dostatečně členění investic podle investičního horizontu, což z pohledu optimální investiční strategie ovlivňuje výnos negativně.

2.3.3 Penzijní fondy

Licence potřebné pro vznik penzijních fondů vydává Ministerstvo financí ČR. Od roku 1994 jich vydalo 46, ale počet aktivních penzijních fondů se postupně snížil na dnešních 11. Většina z nich zanikla sloučením s jiným fondem. Přehled o současných povolených fondech podává tabulka (Tabulka 2).

Počet klientů penzijních fondů není dostatečně vysoký. V roce 2005 však přesáhl hranici tří milionů klientů a byl zaznamenán výrazný růst aktiv. Řada firem zapojila penzijní připojištění do motivačních programů a tak vzrostl počet těch, kterým na penzijní připojištění přispívá zaměstnavatel. Penzijní připojištění se však i nadále potýká se dvěma největšími problémy, kterými jsou stárnoucí klientela a velmi nízký příspěvek.

Největší skupinou klientů s podílem 30 % jsou lidé ve věku 50 - 59 let a vzhledem ke stárnutí

populace výrazně roste podíl klientů nad 60 let, kteří tvoří již více než pětinu všech klientů. Aby se penzijní fondy staly účinným doplňkem důchodového systému, musí motivovat své klienty k vyšším úložkám a ty poté zajímavě zhodnocovat. Nejvíce klientů – 31 % – spoří tak, aby maximalizovali státní podporu, přispívají si tedy 500 Kč. Druhou největší skupinu s podílem 22 % ovšem tvoří klienti, kteří si spoří méně než 200 Kč měsíčně, tato částka na vybudování dostatečného příjmu v důchodu rozhodně nepostačuje. Pouhých 5 % klientů spoří 1 500 Kč měsíčně a naplno využívají daňovou úlevu.¹⁰

Tabulka 2 Přehled povolených penzijních fondů, stav k 1. lednu 2006

	Název penzijního fondu
1.	Allianz penzijní fond, a.s.
2.	ČSOB Penzijní fond Progres, a. s., člen skupiny ČSOB
3.	ČSOB Penzijní fond Stabilita, a. s., člen skupiny ČSOB
4.	Generali penzijní fond a.s.
5.	Hornický penzijní fond Ostrava, a.s.
6.	ING Penzijní fond, a.s.
7.	Penzijní fond České pojišťovny, a.s.
8.	Penzijní fond České spořitelny, a.s.
9.	Penzijní fond Komerční banky a.s.
10.	Winterthur penzijní fond a.s.
11.	Zemský penzijní fond, a.s.

Zdroj: Ministerstvo financí České republiky

2.4 Tým expertů

Současný důchodový systém se v posledních letech začíná potýkat s různými problémy (viz. kap. 3) a dílčí reformní kroky, které byly od devadesátých let podniknuty, je nemohou vyřešit z dlouhodobého hlediska. Proto byl na základě politických jednání vytvořen v roce 2004 tým expertů, který se měl zabývat procesem důchodové reformy a zabezpečit jej z organizačního hlediska. Tato skupina se skládala ze zástupců všech politických stran zastoupených v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR, zástupce předsedy vlády, místopředsedy vlády a ministra financí a ministra práce a sociálních věcí. Dále byla zřízena odborná pracovní skupina, jejímž úkolem bylo analyzovat návrhy variant důchodové reformy, které předložily politické strany (viz. kap. 4) prostřednictvím týmu expertů. Dalším úkolem odborné pracovní skupiny bylo vymodelování tzv. základní varianty, neboli vývoje důchodového

¹⁰ Dostupný na WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbrcr/mfcr/Zprava_o_vyvoji_financniho_tihu_-_1_poleleti_2005.pdf>

systemu bez reformy a také varianty, v níž by byly uplatněny pouze různé parametrické změny stávajícího důchodového systému.

Celý proces tvorby různých analýz byl transparentní, otevřený a veřejný. Informace o vývoji práce týmu expertů byly jednou měsíčně zveřejňovány především na webových stránkách. Byla umožněna i účast odborné a laické veřejnosti prostřednictvím písemných příspěvků k výstupům publikovaným na webových stránkách.

Výsledky práce pracovní skupiny pro tým expertů, byly shrnuty do podrobné analýzy dokončené v červnu 2005 a stanou se podklady pro další politické jednání o důchodové reformě.

3 Důvody k provedení nutných reforem

System důchodového pojištění v naší zemi prošel poměrně dlouhým a složitým vývojem. Zabezpečuje již dlouhou dobu přiměřenou životní úroveň důchodců, což není ani dnes na celém světě samozřejmostí. Bohužel se již delší dobu potýká s různými problémy, které ohrožují jeho stabilitu. V této kapitole se seznámíme s největšími z nich.

3.1 Demografická situace

Největším strachem všech systémů, které jsou závislé na demografické struktuře obyvatel, mezi něž v první řadě patří důchodový systém, je fenomén stárnutí populace. Tento fenomén je charakterizován rostoucím podílem osob ve vyšších věkových skupinách, který je spjat s prodlužující se střední délkou života. Stále se zvyšující životní úroveň a nové poznatky ve světě medicíny jsou spojeny i s poklesem úmrtnosti, na druhou stranu se vyspělý svět potýká s nízkou porodností. Fenomén stárnutí populace je také spojen se zvyšujícím se průměrným věkem. Podle demografické prognózy Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy vzroste průměrný věk ze současných necelých 40 let na skoro 48 let v roce 2065, přičemž podíl osob ve věkové skupině nad 65 let bude činit více jak 30 % oproti současným necelým 14 %.¹¹

Z pohledu jednotlivce se bezpochyby jedná o samá pozitiva, pro důchodový systém jsou to však alarmující údaje, které ukazují na nutnost změn. Pokud nenastanou mimořádné výkyvy v demografickém vývoji, můžeme očekávat velký nárůst počtu důchodců. Ten povede k růstu průměrné doby pobírání důchodu a tím i k růstu nákladů na jednoho důchodce a celkových nákladů na důchody. Nízká porodnost naproti tomu povede k poklesu počtu zaměstnaných osob a tím i příjmů systému. Působení obou těchto faktorů způsobí v důchodovém systému rostoucí nerovnováhu a tím jeho dlouhodobou finanční neudržitelnost.

Poměr důchodců a plátců pojistného se má zvýšit podle prognóz v roce 2030 na více než 81 % a v roce 2055 na 106 %. Pokud by nedošlo k zásadním úpravám systému, vzrostly by podle Ministerstva práce a sociálních věcí po roce 2055 výdaje na důchody na téměř 19 % HDP a více než 55 % výdajů na důchody by nebylo kryto příjmy z pojistného.

¹¹ Dostupný na WWW: <http://statorg.cmkos.cz/news/280405douchody_postoj-CMKOS.html>

3.2 Veřejný dluh

Veřejné rozpočty ČR jsou dlouhodobě charakterizovány deficitními sklony. Skutečná podstata pozorovaného růstu fiskálních deficitů nesouvisí pouze s transformačními problémy ani s fází ekonomického cyklu, nýbrž má strukturální charakter. Deficity dosahují natolik vysokých úrovní, že navzdory značnému použití privatizačních a jiných jednorázových zdrojů dochází k výrazné akceleraci růstu veřejného dluhu.¹² Přehled o vývoji veřejného dluhu udává tabulka (Tabulka 3).

Tabulka 3 Vývoj veřejného dluhu (% HDP)

Hrubý veřejný dluh konsolidovaný					
	2002	2003	2004	2005	2006
Pasivní scénář	19,5	24,4	32,2	40,2	45,8
Aktivní scénář	19,5	24,4	29,5	34,2	36,7
Hrubý veřejný dluh konsolidovaný včetně ČKA					
	2002	2003	2004	2005	2006
Pasivní scénář	27,0	30,9	36,8	43,4	47,7
Aktivní scénář	27,0	30,9	34,1	37,4	38,5

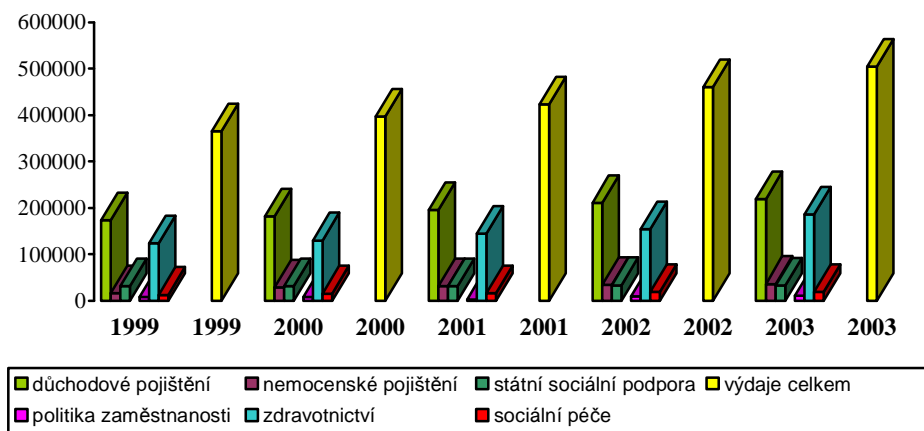
V tomto objemu schodku přitom není zahrnuta úhrada za prohranou arbitráž ČR versus CME ve výši 10,6 mld. Kč, ani např. kompenzace střadatelům v družstevních záložnách ve výši 2 mld. Kč, po jejich započtení by bylo tempo snižování deficitů v dalších letech ještě strmější.

Zdroj: MF ČR, Koncepce reformy veřejných rozpočtů, rozpočtový výhled 2003 - 2006

Český stát je tedy značně zadlužený, jeho dluhy narůstají a jenom úroky z nich si nárokují stále větší část státního rozpočtu. Převážná část mandatorních výdajů má sociální charakter. Výdaje kapitoly Ministerstva práce a sociálních věcí v loňském roce se podílely 37 % na výdajích celého státního rozpočtu. V důsledku toho sociální mandatorní výdaje vytěsňují ostatní výdajové programy. Růst výdajů na sociální ochranu obyvatel je patrný z následujícího grafu. Nejdůležitější částí celého systému sociálního zabezpečení je důchodové pojištění. Výdaje na důchody z průběžného systému rostou, naproti tomu příjmy z veřejného sociálního pojištění jsou nedostatečné.

¹² Dostupný na WWW: <<http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/RV.pdf>>

Graf 2 Výdaje na sociální ochranu

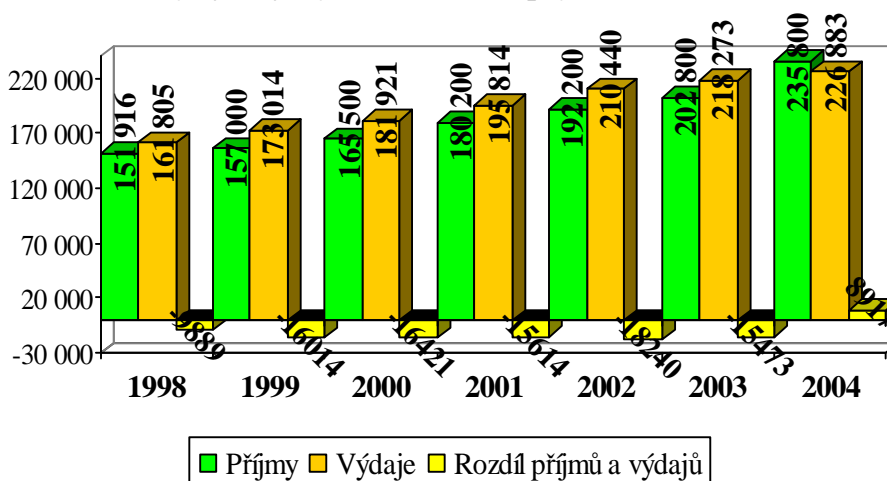
Pozn.-důchodové pojištění pouze civilní sektor

Zdroj: ZÁVĚREČNÁ ZPRÁVA, Výkonný tým, Praha 2005, str. 92

Česká vláda se rozhodla řešit růst deficitu na důchodovém účtu, a tím i deficit státního rozpočtu tím, že začala postupně snižovat náhradový poměr a dále se rozhodla zvýšit věkovou hranici pro odchod do důchodu.

V důsledku těchto dílčích úprav důchodového systému se v roce 2004 podařilo změnit deficit na účtu důchodového pojištění v přebytek, což se podařilo i v následujícím roce. K této příznivé situaci přispěl nepochybně i fakt, že se České správě sociálního zabezpečení podařilo vybrat příspěvky do systému od všech jeho plátců. Bohužel i sama vláda si je vědoma, že tento stav je způsoben pouze již zmiňovanými změnami v systému, které mají zajistit jeho udržitelnost až do roku 2020. Problém deficitů z dlouhodobého hlediska tak není vyřešen, nýbrž pouze odložen. Růst příjmů a pokles výdajů na účtu důchodového pojištění je názornější z následujícího grafu (Graf 3).

Graf 3 Příjmy a výdaje důchodového pojištění

Zdroj: Zdroj: ZÁVĚREČNÁ ZPRÁVA, Výkonný tým, Praha 2005, str. 92

3.3 Ostatní důvody

Přetrvávajícím závažným problémem v důchodovém systému, který uspokojivě neřeší ani poslední vládní návrhy, je extrémní nivelizace výše důchodů. Touto nízkou mírou ekvivalence je zcela popřen princip zásluhovosti a velmi se snižuje motivace vyšších příjmových skupin, důchod lidí s nejnižšími příjmy pak může být i víc než 100 % jejich mzdy, naopak u lidí s vysokými příjmy se blíží k 15 %, ačkoli všichni odvádějí státu stejné procento příjmu.

Dalším negativem je snižující se náhradový poměr. Jedná se o fakt, že úroveň průměrného starobního důchodu k průměrné hrubé mzdě poklesla ze 47 % v roce 1998 na 44 % v roce 2004, v letošním roce je zatím na úrovni 40 %. Životní úroveň důchodců vůči ekonomicky aktivním obyvatelům se tedy stále snižuje.

Významným problémem je i velký počet osob, které odcházejí do předčasného důchodu, takže nesetrvávají na trhu práce a již nepřispívají do důchodového systému.

Současný systém je politicky ovlivnitelný, politici mohou kdykoli změnit pravidla jeho fungování, tím pádem je nestabilní. Náš systém je také neefektivní a zastaralý a jak už bylo zmíněno i dlouhodobě finančně neudržitelný, proto volá po razantních změnách.

Problém nevhodnosti důchodového systému neřeší pouze Česká republika, nýbrž celý vyspělý svět. V některých zemích přistoupili k výrazné změně systému jako např. v Polsku, na Slovensku či ve Švédsku. Jinde přistoupili spíše k úpravám existujících systémů. Jde např. o Německo, Rakousko či Francii.

4 Varianty reformy důchodového systému v České republice

Většina odborníků, politiků a část laické veřejnosti v naší republice se shoduje na nutnosti reformy důchodového systému. Problémem však zůstává, jakým způsobem ji provést. Názorů a představ je spousta, ale konkrétnějších řešení už nikoli. Jedná se totiž o problematiku velmi složitou a náročnou a to ve všech možných směrech. Nerozhoduje pouze finanční stránka, nýbrž je nutná znalost velké spousty údajů a především situace v naší zemi. Protože sebedokonalejší reforma v jedné zemi, může být úplnou katastrofou v zemi jiné.

V této kapitole je nastíněno šest možných způsobů řešení. První je zmíněna Základní varianta, která se zabývá důchodovým systémem bez provedení reformy. Další čtyři varianty vyjadřují názory politických stran. Celkově těchto pět variant vychází ze závěrečné zprávy výkonného týmu. A u těchto pěti variant jsou v přílohách (Příloha 1 – 5) uvedeny tabulky s některými makroekonomickými a mikroekonomickými údaji, které pocházejí ze závěrečné zprávy výkonného týmu. Poslední varianta pochází od politicky nezávislé organizace ISEA.

Všechny varianty se zabývají reformou starobních důchodů a pouze povinnou částí důchodového pojištění, dobrovolné připojištění a nestarobní důchody nejsou zatím kvůli rozsáhlosti problému řešeny.

4.1 Základní varianta

Popis Základní varianty

Tato varianta vychází primárně z nezměněné legislativy platné k 1.10. 2004. Jedná se o projekci vývoje důchodového systému za předpokladu, že by nedošlo k žádným legislativním změnám a vláda by se držela pouze minimální valorizace důchodu stanovené zákonem. Jejím hlavním cílem je demonstrovat rozsah problému v důchodovém systému, pokud by nebyl reformován a zároveň položit základ pro hodnocení efektu různých parametrických úprav důchodového systému.¹³

I při nezměněné legislativě není ovšem důchodový systém stálý. Vláda i za nepřijetí reformy ovlivňuje vývoj důchodového systému pomocí několika parametrů. Jedná se o redukční hranici (hranice, od které se mění výše zápočtu vyměřovacího základu pro účely vyměření důchodu), základní výměru důchodu a

¹³ ZÁVĚREČNÁ ZPRÁVA, Výkonný tým, Praha 2005, str.13

způsob valorizace důchodů.

Výkonný tým pro účely kalkulace základní varianty stanovil tyto hodnoty parametrů:

- Ø indexace redukčních hranic: dle vývoje průměrné mzdy,
- Ø indexace základní výměry: dle vývoje průměrné mzdy,
- Ø valorizace vyplácených důchodu: CPI + 1/3 růstu průměrné reálné mzdy.

Výpočty nezahrnují důchody ozbrojených složek.

Hodnocení Základní varianty

Za předpokladu platnosti podmínek uvedených v kapitole 4.1.1, se bude deficit důchodového systému dlouhodobě pohybovat v rozmezí 4 - 5 % HDP ročně. Což bude mít za následek kumulaci dluhu, který by dle propočtů dosáhl téměř 110 % HDP v roce 2065 a na konci horizontu projekce by mohl dosáhnout až 260 % HDP.

Pro dlouhodobou stabilitu veřejných financí je podstatné, že výdaje na důchody se v horizontu projekce zvýší o cca 5 % HDP. V případě, že by systém důchodového zabezpečení nebyl reformován, musela by vláda dodatečně redukovat ostatní veřejné výdaje ve výši uvedených 5 % HDP.¹⁴ Z analýz výkonného týmu vyplývá, že současná domněnka o stabilitě důchodového systému je mylná. Jestliže by měl být systém dlouhodobě finančně udržitelný, musel by vytvářet značně velké přebytky, které by uhradily budoucí vysoké deficity, které se začnou objevovat už po roce 2020 díky rychlému růstu výdajů.

Náhradový poměr se v celém horizontu projekce udržuje na úrovni kolem 38 % průměrné hrubé mzdy. A hlavně kvůli tomuto ukazateli v čase dynamicky roste úroveň reálné hodnoty starobního důchodu.

Analýza ukázala, že současný systém motivuje k setrvání na trhu práce a přináší větší výnos ženám, hlavně díky nižšímu věku pro odchod do důchodu a také díky jejich delší době dožití.

4.2 Varianty politických stran

Politické strany předložily Výkonnému týmu různé návrhy důchodové reformy. Všechny návrhy pracují s dlouhým časovým horizontem projekce, jehož konec byl stanoven na rok 2100. V tomto

¹⁴ ZÁVĚREČNÁ ZPRÁVA, Výkonný tým, Praha 2005, str.14

dlouhém časovém úseku je zohledněn vývoj demografické situace s cílem postihnout dopad reformy na několik generací.

Je nutno poznamenat, že varianty jednotlivých politických stran nemusí vyjadřovat zcela přesně jejich současný postoj a nepochybně se budou dále vyvíjet.

4.2.1 *Varianta ODS*

Popis varianty ODS

Variantou ODS je rovný důchod. První pilíř zůstává průběžně financovaný a je z něj poskytován rovný důchod, tedy důchod stejný pro všechny účastníky pojištění. Jeho výše by činila 20 % průměrné mzdy. Se snížením této části důchodu by bylo spjato i snížení povinné pojistné platby, která by od roku 2007 byla ve výši 20 % pro celou populaci (12 % na starobní důchody, 8 % ostatní důchody). Z toho vyplývá, že význam povinného pojištění by klesl a vzrostl by význam soukromého dobrovolného připojištění.

Věková hranice pro odchod do důchodu by se zvyšovala stávajícím tempem na hranici 65 let pro muže i ženy (bez rozdílu vůči počtu vychovaných dětí). Od třicátých let by rostla nejdříve o 2 měsíce za rok a následně o 1 měsíc za rok, až by se vyšplhala na 71 let pro muže i ženy (toto by byl konečný stav projekce v roce 2100).

Nárok na výplatu penze by měl pak každý občan České republiky, který by dosáhl důchodového věku. Předčasný odchod do důchodu by neexistoval.

Kritériem pro přechod na systém rovného důchodu by byl ročník narození každého jedince (tzv. generační způsob).

- Ø ročníky narozené v roce 1945 a starší odejdou do starobního důchodu a budou pobírat důchod zcela dle pravidel současného systému (PAYG DB). Jejich důchod bude valorizován cenově;
- Ø ročníky narozené v letech 1946 – 1974 (kromě těch, kteří odejdou do důchodu před rokem 2007) budou pobírat kombinovaný důchod. Jedná se o kombinaci starého systému (PAYG DB) a nového (rovný důchod), vyplácený důchod bude kalkulován jako vážený průměr důchodu vypočítaného dle současných pravidel a rovného důchodu. Váha rovného důchodu lineárně roste od nuly do 100 % směrem k ročníkům narození v roce 1975. Valorizace složky rovného důchodu se bude

provádět mzdově a složka PAYG bude valorizována cenově;

- Ø ročníky narozené v roce 1975 a mladší již budou pobírat pouze rovný důchod, který bude valorizován mzdově.

Hodnocení varianty ODS

Varianta ODS navrhuje nejvyšší věkovou hranici pro odchod do důchodu a hlavně díky tomu bude docházet v celém horizontu projekce ke snižování výdajů důchodového systému. Dalším faktorem jejich snížení bude i přechod ze současného systému na navrhovaný rovný důchod. Výdaje důchodového systému by tak klesly ze současných necelých 9 % HDP na přibližně 6 % HDP kolem roku 2030 a setrvaly by tak do konce horizontu projekce.

Přijetím rovného důchodu (v roce 2007) by došlo k poklesu příjmů starobních důchodů (snížení pojistné sazby z 20 % na 12 %). Následně by se příjmy celého důchodového systému skokově propadly ze současných necelých 9 % HDP na 6 % HDP, přičemž na této výši by setrvaly až do konce horizontu projekce.

Snížení příjmů důchodového systému by mělo za následek propad salda důchodového systému do deficitu ve výši zhruba 1,8 % HDP. Avšak postupným snižováním výdajové strany by postupně docházelo k poklesu tohoto deficitu a od roku 2035 by se bilance systému stabilizovala v pásu od -0,3 % do +0,3 % HDP.

Kumulované saldo by se vlivem transformačních deficitů dostalo do dluhových hodnot ve výši 17,5 % HDP kolem roku 2025. Díky následnému návratu k vyrovnanosti systému je kumulované saldo stabilizováno v dluhové pozici v intervalu 16 – 20 % HDP. V poslední třetině projekce by se vlivem převažujícího mírně přebytkového financování dluh snížil na závěrečných 13,4 % HDP.¹⁵

Celkový náhradový poměr by postupně klesl ze současné hodnoty okolo 40 % až na 20 %.

Vnitřní míra výnosu, která vyjadřuje, při jaké úrokové míře by muselo být odvedené pojistné ukládáno, aby jedinec mohl získat dané důchody, ukazuje na zvyšující se rozdíly mezi jednotlivci s různou úrovní příjmů. Z toho vyplývá, že solidarita systému bude růst.

System rovného důchodu je nastaven tak, aby jedinec po dosažení věkové hranice pro odchod do

¹⁵ ZÁVĚREČNÁ ZPRÁVA, Výkonný tým, Praha 2005, str.31

starobního důchodu byl k němu motivován, neboť zůstal by i nadále na trhu práce, jeho budoucí důchod by se už nezvýšil. A jak už bylo zmíněno, varianta ODS neumožňuje předčasný odchod do důchodu, bylo by nejvýhodnější do něj odejít po dosažení této hranice (71 let).

4.2.2 Varianta ČSSD

Popis varianty ČSSD

Varianta této politické strany je založena na současném průběžně financovaném státním systému. Změna tkví ve vytvoření pomyslných individuálních účtů, jde tedy o přechod na průběžně financovaný příspěvkově definovaný systém (NDC - Notional defined contributions), u něhož se každému pojištěnci monitoruje stav jím odvedeného pojistného, důchod je následně vypočítán z tohoto stavu. Systém NDC by měl odstartovat v roce 2010. Je počítáno i s ochranou jedinců s nízkými příjmy, proto je zaveden institut tzv. minimálního garantovaného důchodu. Ten je do roku 2040 garantován ve výši 1,2 násobku životního minima jednočlenné domácnosti, od roku 2040 se snižuje na 1,1 násobek životního minima.

Věková hranice pro odchod do důchodu se bude postupně zvyšovat na 65 let pro muže i ženy, přičemž u mužů bude tohoto věku dosaženo v roce 2030, u žen v letech 2033 - 2043 a to v závislosti na počtu vychovaných dětí.

V roce 2010 bude převedeno pojistné ze státní politiky zaměstnanosti do důchodového systému. Tyto prostředky se budou přispívat na individuální účty pojištěnců. Pojistná sazba NDC bude od roku 2010 22,6 % a celková pojistná sazba důchodového systému bude 29,6 %.

Vyplácený důchod se valorizuje dle inflace a o 1/2 růstu průměrné reálné mzdy. Zůstatky na individuálních pomyslných účtech jsou meziročně zhodnocovány podle růstu objemu celkově vybraného pojistného. Starobní důchod z NDC je vypočten jako doživotní annuita zohledňující uvažovanou valorizaci důchodu. Při výpočtu annuity se pracuje s unisex úmrtnostními tabulkami. Výše starobního důchodu je závislá kromě uvažované valorizace, také na unisex době dožití dané generace (ročníku narození) v okamžiku odchodu do starobního důchodu a výši zůstatku na pomyslném účtu.¹⁶

¹⁶ ZÁVĚREČNÁ ZPRÁVA, Výkonný tým, Praha 2005, str.17

Přechod na NDC systém:

- Ø rok 2009 bude posledním rokem, kdy bude moci jedinec odejít do starobního důchodu dle současného systému (PAYG DB),
- Ø v období let 2010-2040 se bude váha NDC postupně zvyšovat a váha PAYG naopak klesat, váha NDC složky starobního důchodu v celkovém důchodu bude 3,3 % za každý rok v tomto období,
- Ø po roce 2040 bude používán pouze NDC systém.

Hodnocení varianty ČSSD

Díky postupnému přechodu na NDC důchodový systém porostou výdaje důchodového systému v první polovině projekce až na 10,5 % HDP. Avšak ve druhé polovině projekce se budou postupně snižovat až na přibližně 8,5 %.

Postupné snížení výdajové strany s sebou ponese i určité problémy. Jedná se hlavně o pokles celkového náhradového poměru, který by se na konci projekce pohyboval okolo hodnoty 27 %.

Systém NDC je nastaven tak, že je možné si individuálně stanovit dobu odchodu do důchodu. Proto je velmi pravděpodobné, že by lidé dobrovolně odkládali odchod do starobního důchodu s cílem zvýšit si svůj náhradový poměr. Neboť z analýz výkonného týmu vyplývá, že systém přímo motivuje jedince s vyššími příjmy k odkladu odchodu do důchodu a pouze jedince s nízkými příjmy k odchodu do důchodu na stanovené věkové hranici. Toto zjištění, které však varianta ČSSD nezohledňuje, by mohlo vést k ohrožení výdajové strany důchodového systému.

Dalším problémem této varianty je fakt, že asi 60 % nově přiznaných NDC důchodů bude dlouhodobě pod úrovní hranice chudoby.¹⁷

Příjmy důchodového systému v relaci k HDP budou od roku 2010 a následně po celou dobu projekce konstantní.

Do třicátých let bude systém sice v mírném, avšak klesajícím přebytku. Poté díky výraznému zvětšení počtu důchodců se situace obrátí a systém se stane deficitním – deficit zhruba 1 % HDP ročně. Zlepšení

¹⁷ ZÁVĚREČNÁ ZPRÁVA, Výkonný tým, Praha 2005, str.18

nastane až ve druhé polovině šedesátých let, kdy se znovu objeví přebytek a to ve výši 0,5 % HDP ročně, přičemž tento stav by se měl udržet až do konce projekce.

Důchodový systém tak bude v první polovině projekce kumulovat aktivní majetkovou pozici, která vyvrcholí na 10 % HDP aktiv. Poté se v důsledku deficitního hospodaření začne v systému kumulovat dluh, který ovšem nepřekročí 23 % HDP. V závěru projekce má tendenci ke snižování své váhy na HDP.¹⁸

Individuální náhradový poměr postupně klesá s výjimkou osob s nadprůměrnými příjmy.

Vnitřní míra výnosu je skoro stejná pro odlišné příjmové skupiny, protože výše důchodu se shoduje s výší prostředků, které si jedinec zaplatil a které jsou evidované na jeho pomyslném účtu.

Systém NDC je nejvýhodnější pro jedince s průměrným a vyšším příjmem, pro tyto jedince vnitřní míra výnosu roste. Nejvýraznější změnu k lepšímu zaznamenají jedinci s nadprůměrnými příjmy, u nichž bude tato změna trvalá oproti stávajícímu stavu.

4.2.3 Varianta KDU-ČSL

Popis varianty KDU - ČSL

Hlavní myšlenkou této varianty je částečné dobrovolné vyvázání (opt-out). Současný PAYG DB pilíř by prošel parametrickými změnami, které by měly posílit jeho princip solidarity. Spolu s touto změnou by bylo umožněno převedení části prostředků ze státního systému na vlastní kapitálový účet (opt-out). Tímto by došlo ke zvýšení ekvivalence celého systému, ovšem pro ty, kteří by tohoto vyvázání využili.

Systém vyvázání by fungoval na principu fondového financování, v němž si každý jedinec spoří své volné peněžní prostředky. Z nich mu je pak po odchodu do důchodu vyplácena penze. Tento způsob financování je výhodnější díky odolnosti proti demografickému vývoji, avšak přináší s sebou i mínusy jako jsou například administrativní náročnost či závislost jeho vývoje na situaci na finančních trzích.

Pojistná sazba by činila 28 % hrubé mzdy (20 % na starobní důchod, 8 % na ostatní důchody). Pro některé skupiny obyvatel by byla pojistná sazba snížena. Pro občany, kteří by překročily věkovou hranici pro odchod do důchodu a zároveň se dobrovolně vyvázali, by místo 20 % činila 6 %. Pro ty, kteří by vyvázání nevyužili by byla 10 %. Další zvýhodnění by měli rodiče s dětmi, kteří by si po dobu

¹⁸ ZÁVĚREČNÁ ZPRÁVA, Výkonný tým, Praha 2005, str.18

výchovy dítěte (0-18 let), mohly pojistné snížit o 1 % za jedno dítě, 2 % za dvě děti a 3 % za tři a více dětí. Na toto zvýhodnění by měli nárok všichni rodiče bez ohledu na to, zda jsou či nejsou částečně vyvázáni ze státního pilíře. Posledním zvýhodněním by byl strop pro placení pojistného, kde by se z příjmu nad trojnásobek průměrné mzdy již neodvádělo pojistné.

Osoby mladší 50 let po uskutečnění reformy budou mít možnost se částečně vyvázat ze státního průběžného DB systému a část prostředků odvádět do fondového pilíře, pokud se jedinec takto rozhodne, je vyvázáni již nevratné

Osoby, které vstoupí nově na trh práce budou mít možnost upravit pojistnou sazbu, celková pojistná sazba by se pak skládala ze tří částí – 12 % hrubé mzdy do státního pilíře, 8 % do fondového pilíře a 8 % na nestarobní důchody.

Přechod na fondový pilíř by byl spjat s postupným zvyšováním sazby, v roce 2007 by činila 2 %, v roce 2008 - 4 %, v roce 2009 - 6 % a v roce 2010 - 8 %.

Věková hranice pro odchod do důchodu by se postupně zvýšila na 65 let pro muže a bezdětné ženy. U žen s dětmi by se hranice snižovala dle počtu vychovaných dětí.

Od roku 2007 je zápočet osobního vyměřovacího základu do první redukční hranice snížen ze současných 100 % na 90 %. Druhá redukční hranice je indexována cenově až do chvíle, kdy splyne s první hranicí (redukční koeficient 30 % mezi první a druhou hranicí bude prakticky neaplikovatelný). Tzn. v dlouhém období je redukční koeficient do první redukční hranice 90 %, nad tuto hranici je koeficient 10 %.¹⁹

KDU-ČSL by posílila příjmovou stranu prvního pilíře důchodového pojištění tím, že by zvýšila sníženou sazbu DPH z 5 % na 8 % a její výtěžek by převedla do příjmů důchodového systému.

Výše starobního důchodu z PAYG DB systému pro jedince, kteří využili vyvázáni, by se počítala jako kombinace důchodu ze státního systému a dílčího důchodu (12/20 plného důchodu).

Z kapitálového účtu se bude vyplácet důchod jako doživotní anuita, ta bude vypočtena za předpokladu každoroční valorizace ve výši inflace. Při výpočtu se budou používat také úmrtnostní tabulky (různé pro

¹⁹ ZÁVĚREČNÁ ZPRÁVA, Výkonný tým, Praha 2005, str. 21

muže a ženy)

Od roku 2007 se budou vyplácené důchody valorizovat cenově (podle růstu CPI).

Hodnocení varianty KDU - ČSL

Výdaje důchodového systému budou postupně klesat až na 6,3 % HDP v roce 2029, což bude důsledek parametrických úprav, cenové valorizace a zvyšování věkové hranice pro odchod do důchodu. V důsledku odchodu silných ročníků do důchodu začnou po roce 2030 výdaje růst. Avšak systém by se měl postupně stabilizovat a výdaje státního pilíře důchodového systému by neměly překročit hranici 8 % HDP.

Příjmy státního pilíře budou na jedné straně pozvolna klesat, hlavně díky dobrovolnému vyvázání. Další pokles bude způsoben zvýhodněním rodin s dětmi. Naproti tomu by byla příjmová strana posílena o příjmy plynoucí ze zvýšení sazby DPH. Výsledkem by bylo zvýšení příjmů o 0,6 % HDP.

Státní pilíř by se hlavně díky parametrickým úpravám dostal v letech 2015 až 2043 do přebytku, který by se pohyboval na úrovni 0,9 % HDP. V dlouhém období by pak byl celý systém vyrovnaný.

Celkový náhradový poměr by se v analyzované variantě ustálil v dlouhém období pod úrovní 30 %. Za pokles z výchozí úrovně 42 % jsou zodpovědné parametrické úpravy důchodového vzorce a cenová valorizace. Zvýšení důchodu vyvázaných jedinců z fondového pilíře není dostatečné ke zvrácení této tendence. Náhradový poměr ze státního pilíře pro „nevyvázané“ jedince by klesl z 41,9 % hrubé mzdy v roce 2005 na 26,3 % na konci horizontu projekce. Náhradový poměr vyvázaných jedinců po počáteční náběhové fázi by klesl z 41,3 % na hladinu 32,8 %.²⁰

Největší výnos přináší státní pilíř jedincům s nízkými příjmy a ženám. Naopak po přechodu na dvoupilířový systém získají dodatečný výnos jedinci s vyššími příjmy a jedinci s nízkými příjmy tímto přechodem spíš ztratí.

²⁰ ZÁVĚREČNÁ ZPRÁVA, Výkonný tým, Praha 2005, str. 23

4.2.4 Varianta KSČM

Popis varianty KSČM

Komunisté by ve své variantě přistoupily pouze k parametrické optimalizaci stávajícího systému.

Věková hranice pro odchod do důchodu by rostla od roku 2030 pro muže i ženy (bez ohledu na počet vychovaných dětí) o 4 měsíce za rok, až by dosáhla 65 let.

Penzijní připojištění by bylo zrušeno a tyto prostředky (od roku 2007) by byly použity na posílení příjmů důchodového systému. Další posílení by nastalo v roce 2020, kdy by byla 10% část z celostátního inkasa spotřebních daní přesunuta rovněž do příjmů důchodového systému.

Příspěvek na státní politiku zaměstnanosti by byl od roku 2012 převeden do systému důchodového zabezpečení. Sazba důchodového pojištění by se tímto opatřením zvedla na 29,6 %. Změna by nastala i u osob samostatně výdělečně činných (od roku 2015), u nichž by byla zavedena plná platba na sociální pojištění minimálně ve výši průměrné mzdy (minimální důchodové zabezpečení ve výši 29,6 % z průměrné mzdy).

Pojistná sazba důchodového systému by doznala změny ještě v roce 2040, kdy by byla zvýšena o 3 % na 32,6 % a následně v roce 2060 o 0,9 % na 33,5 %. Tímto způsobem by se KSČM chtěla zbavit kumulovaného salda důchodového systému (do konce projekce v roce 2100) a dosáhnout jeho nulového stavu.

Hodnocení varianty KSČM

Výdaje důchodového systému budou dlouhodobě růst a od druhé poloviny projekce by se ustálily na hodnotě 12 % HDP.

Varianta KSČM sice posiluje příjmy důchodového systému tím, že by zrušila příspěvek na penzijní připojištění a o tyto prostředky by posílila státní pilíř. Další posílení by se uskutečňovalo převodem pojistného ze státní politiky zaměstnanosti a převodem 10 % celostátního inkasa spotřebních daní (v roce 2020). Těmito kroky by posílily příjmy důchodového systému až o 0,5 % HDP ročně. Na druhou stranu by se ve stejné míře zhoršilo hospodaření ostatních částí státního rozpočtu a saldo veřejných rozpočtů by se tudíž nezlepšilo.

V roce 2040 se zvyšuje pojistná sazba na 32,6 % a v roce 2060 o dalších devět desetin procentního bodu na 33,5 %. Celkově tak příjmy důchodového systému v dlouhém období rostou o 2,5 % HDP ročně.

Rizikem mechanického odhadu efektu zvýšení příspěvkové sazby je zanedbání sekundárních efektu, které mohou zvýšit růst nezaměstnanosti a přesun části pracovní síly do šedé ekonomiky.²¹

KSČM by sice realizovala různá opatření na posílení příjmové strany státního důchodového systému, avšak toto posílení by mělo časově omezený charakter. Příjmy by porostly, ale výdaje také, čímž se celý systém dostal po roce 2035 do deficitu okolo 1,3 % HDP ročně.

Z hlediska kumulovaného salda je za daných podmínek systém v souladu se zadáním nastaven tak, aby jeho majetková pozice na konci projekčního horizontu byla vyrovnaná. Této dlouhodobé stability důchodového systému je dosaženo částečně na úkor přenesení deficitních tendencí mimo důchodový systém do ostatních částí státního rozpočtu a částečně prostřednictvím zvýšení daňového zatížení ekonomicky aktivních generací. Tyto osoby, tedy budoucí důchodci, tak mají důchodovým systémem „garantován“ vyšší důchod (příjem v post-produktivním období), avšak na úkor snížení svého disponibilního příjmu v době jejich ekonomické aktivity (vyšší příspěvková sazba).²²

Celkový náhradový poměr by zpočátku klesal, ale pak by se vrátil k výchozím hodnotám, dlouhodobě by pak došlo k jeho zvýšení. Tento fakt je však způsoben zvýšením odvodového základu osob samostatně výdělečně činných a zvýšením věkové hranice pro odchod do důchodu.

V důchodovém systému je tak přítomná nejen příjmová redistribuce, ale také redistribuce směrem od mužů k ženám. Ženy mají obecně nižší daň než muži, důchodový systém je tak vůči nim více motivační ve smyslu setrvání na trhu práce a odložení odchodu do starobního důchodu.

4.3 Důchodová reforma metodou komplementární konverze

Návrh na důchodovou reformu metodou komplementární konverze byl vypracován pod záštitou Institutu pro ekonomické a sociální analýzy, známého více pod zkratkou ISEA.

ISEA přispívá k formování politicky nezávislého a intelektuálně kriticky zaměřeného prostředí pro formulaci cílů a nástrojů uskutečňování transformačních kroků nezbytných k tomu, aby Česká republika fungovala v EU jako ekonomicky konkurenceschopná, sociálně soudržná, kulturně otevřená a politicky důvěryhodná a stabilní země, jejíž dynamika se opírá v první řadě o růst významu lidských zdrojů a znalostního kapitálu v prostředí otevřené společnosti. Zkušenosti z malých, dnes však velmi úspěšných, evropských zemí ukazují, že úspěšný obrat tímto směrem není možný bez konsensu dosaženého napříč

²¹ ZÁVĚREČNÁ ZPRÁVA, Výkonný tým, Praha 2005, str.27

²² ZÁVĚREČNÁ ZPRÁVA, Výkonný tým, Praha 2005, str.27

politickým spektrem, odbory a občanskou společností.²³ Metodu komplementární konverze uvádím v své práci, protože se od všech ostatních zcela odlišuje. Jestliže by důchodová reforma proběhla pomocí této metody, změny by pocítily nejdříve nejstarší ročníky a teprve postupně by byly zapojeny i ročníky mladší.

Princip této varianty spočívá v rozdělení prostředků v důchodovém pojištění na dvě části – státní a fondovou – a to jak na vstupu, tak i na výstupu. Vstup (pojistné) by byl placen i nadále do státního pilíře, avšak pouze jeho část, zbytek by směřoval do důchodového fondu. Tedy i výstup (vyplácené důchody) by pocházel ze dvou zdrojů. Část, která by pocházela z důchodového fondu, by tak komplementárně doplňovala část ze státního pilíře, čímž by bylo zaručeno, aby každý pojištěnec měl celkový důchod (ze dvou zdrojů) alespoň ve stejné výši jako dnes.

Předpokládaná výše státního důchodu by v konečné fázi reformy činila buď 60 % dnešního důchodu nebo by se jednalo o paušální důchod. K tomuto rozhodnutí by došlo až po zvážení různých faktorů (solidarita, administrativní náročnost, ...), avšak obě možnosti jsou vyhovující.

Nejstarší ročníky by odváděly do důchodového fondu největší část ze státního povinného pojistného, naopak nejmladší ročníky nejmenší. Změnil by se i poměr mezi složkami vypláceného důchodu. Trochu nelogicky by pak nejstarší ročníky dostávaly nejmenší část důchodu z důchodového fondu, nejmladší ročníky největší.

Současných důchodců a těch osob, které by dosáhly důchodového věku během jednoho roku od zahájení reformy (tzv. nultý rok) by se reforma netýkala. Jejich důchod by pocházel ze státního průběžného systému a byl by zaručen minimálně ve výši, odpovídající současným pravidlům.

V prvním roce reformy by lidem odcházejícím do důchodu byly vypočítány důchody ze státního pilíře dle současných pravidel. Vypočtená částka by se snížila o určité lineárně rostoucí procento, které by bylo stejné pro jednotlivé ročníky. Potom těm, kteří by šli do důchodu za jeden rok, by byla snížena o 2 %, další rok o 4 % atd. až o 40 % za dvacet let. Jako náhrada za toto snížení důchodu by byla snížena pojistná sazba pro odvod do průběžného systému a zároveň by zbývající část byla odváděna do důchodového fondu. O jaký typ fondu by se jednalo, by záleželo na každém jedinci. Zda by tato složka byla povinná či dobrovolná, by záleželo až na situaci, kdy by byla metoda komplementární konverze uskutečněna, obojí je však možné.

²³ Dostupný na WWW: <<http://www.isea-cz.org/?operation=poslani-isea>>

Snížení pojistné sazby do státního systému by zaručilo, aby si každý stačil naspořit částku, která by mu dorovнала výši celkového důchodu. Snížení pojistné sazby by bylo následující. Pro ty, kteří by šli do důchodu za rok a měli by ho nižší o 2 %, by snížení činilo na základě odhadů 36 %. Postupně by se mladším ročníkům snižovalo, až by se u nejmladších ročníků ustálilo na 10 %.

Věková hranice pro odchod do důchodu by postupně rostla z 63 let na 65 let, u mužů a žen bez rozdílu. Pojistné na nezaměstnanost by mělo postupně zaniknout a o jeho částku by bylo navýšeno pojistné na důchodové pojištění.

Komplementární konverze se ale potýká s jedním velkým problémem, kterým je značný počáteční deficit státního systému. Avšak ISEA našla dva způsoby jak se ním vyrovnat a předložila dvě varianty řešení.

Ø Varianta A

Tato varianta nabízí řešení deficitu systému tím, že by do reformy zapojila nejdříve prvních dvacet předdůchodových ročníků. Pro ostatní by se nic nezměnilo a platili by pojistné pouze do státního pilíře. Každý další rok reformy by se zapojil ten ročník, který by v tomto roce dosáhl věku 20 let před důchodem a začal by do fondu odvádět stejné procento pojistného, jako ročník předcházející, tedy cca 22 %. Zadlužení systému by po těchto úpravách bylo nižší. Dalšího zlepšení by bylo možno dosáhnout, jestliže by prvních pět ročníků mělo možnost, zapojit se do nového systému dobrovolně. Přičemž toto opatření by odstranilo i vysoké provozní náklady na doživotní vyplácení jejich renty, která by byla kvůli krátkému spoření velmi malá.

I přes tato opatření doporučuje varianta A investovat peníze ze státního rozpočtu na snížení či dokonce likvidaci počátečního dluhu, čímž by bylo umožněno velmi rychlé snížení pojistné sazby. Záleželo by pak na každém zvlášť, zda by ušetřenou částku investoval do dobrovolného připojištění nebo ji využil úplně jiným způsobem.

Ø Varianta B

Podle této varianty by mohl být problém počátečního zadlužení vyřešen převedením pojistného na nezaměstnanost do důchodového pojištění. Pojistné na nezaměstnanost by zaniklo.

Jelikož stát financuje z rozpočtu deficit důchodového systému, začal by namísto toho financovat náklady na nezaměstnanost. Navíc by úplně odpadla nutnost financovat zvyšování deficitu důchodového systému - náklady na nezaměstnanost se nepochybně takovým tempem zvyšovat

nebudou. Pro státní pokladnu by to ve střednědobém výhledu bylo tedy dokonce výhodné.²⁴

Jedinou nevýhodou by bylo to, že snížení důchodového pojistného by bylo o několik let oddáleno.

²⁴ Dostupný na WWW: <<http://www.isea-cz.org/?operation=penzijni-reforma>>

5 Výběr optimální varianty

Cílem této kapitoly je zvolit optimální variantu reformy důchodového systému. V minulé kapitole bylo předloženo několik variant a na mně zůstává jednu z nich vybrat.

Na začátku vyloučím Základní variantu, protože ta je pouze predikcí vývoje důchodového systému bez výrazných úprav a tudíž by nevedla k žádným podstatným změnám. Bohužel musím vyloučit i variantu ISEA (komplementární konverze), která je sice zajímavá, avšak dojde-li k reformě, bude její volba záviset čistě na rozhodnutí politiků. Timpádem i tato možnost padá. Vybírat se tedy bude z pěti variant, které navrhly politické strany a předložily je Výkonnému týmu.

Ještě před napsáním této kapitoly jsem uvažovala o tom, co mě jako jedince nejvíc zajímá na důchodovém systému. Za prvé je to věk, ve kterém můžu důchod očekávat. Nynějších 63 let mi připadá jako dostačující. Za druhé je to výše pojistného, která je značná, avšak nezaručuje každému odpovídající výši důchodu. A samozřejmě mě děsí nečinnost „vedení“ státu v této oblasti, jež má za následek zvyšující se zadlužování naší země. Je mi však jasné, že po zavedení reformy nemůžu očekávat snížení hranice pro odchod do důchodu, ani zvýšení výše důchodu za podmínky snížení výše pojistného nebo další fantaskní výhody. Přesto se ptám, zda existuje ideální reforma. Myslím si a soudím i dle názorů odborníků, že bohužel nikoli.

Obrátím tedy pozornost ke zbývajícím čtyřem variantám a vyberu z nich jednu, podle mě neoptimálnější. Tři z variant jsou docela zajímavé, avšak čtvrtá – varianta KSČM mi připomíná spíš nepovedený vtíp. Oddlužení důchodového systému na úkor zadlužení jiných oblastí není řešením. Proto jsem se ani tou to variantou dále nezabývala.

Zbývajících varianty jsou poměrně povedené, je na nich vidět snaha politiků o řešení stávající situace. Přesto mě nejvíce zaujala varianta ODS, která přišla s rovným důchodem. Proti současnému systému se jedná o velmi razantní změnu. Spouště a možná většině lidí by se nemusela zamlouvat kvůli zodpovědnosti, kterou s sebou přináší. Výše důchodu by závisela na každém jedinci, protože důchod od státu by byl poměrně nízký a zbytek by si musel zařídit každý sám. Proto zde hrozí, že by někteří lidé „ušetřené“ peníze ze státního pilíře utratili během aktivního života a v důchodu by se ocitli v tíživé situaci hluboko pod hranicí chudoby.

Mně však varianta ODS zaujala právě kvůli této možnosti volby. Líbí se mi, že bych se sama mohla rozhodnout, kam vydělané peníze uložím. Rovný důchod je pro mě velkou motivací do budoucího

zaměstnání, měla bych snahu platit si více peněz na důchod. Současný důchodový systém ve mně vzbuzuje úplně opačné tendence. Vždyť proč se snažit vydělávat víc, když bych měla důchod prakticky stejný jako všichni ostatní. Dalším plusem je nepochybně fakt, že penzijní fondy nabízejí větší zhodnocení peněžních prostředků, než jaké může nabídnout stát.

Mínusem varianty ODS je pro mě věk pro odchod do důchodu, který je stanoven na 71 let ke konci horizontu projekce, což je nejvyšší hranice ze všech variant. Nicméně odborníci se domnívají, že i věk 67 let bude do budoucna nedostačující. Proto toto negativum není zas tak velké.

Jak už bylo řečeno dříve, varianty politických stran nemusí a určitě nejsou jejich konečným stanoviskem. I sama ODS propočítává výši rovného důchodu, kterou nastavila na 20 % průměrné mzdy a zvažuje jeho zvýšení alespoň o 5 %. Jsem zvědavá, jakých změn se dočkáme nejen u této varianty, ale i u ostatních variant politických stran. Podstatné však je, aby se naši politici konečně shodli na jedné variantě reformy a co nejdříve s ní začali.

6 Závěr

Cílem této práce bylo zhodnocení současného důchodového systému a vybrání optimální varianty jeho reformy. Nezbytné pro dosažení vytyčeného cíle bylo zjištění skutečného stavu důchodového systému, čehož bylo dosaženo popsáním platné právní úpravy a způsobem jeho financování.

S vývojem společnosti, s jejím technickým a ekonomickým pokrokem, začala být naléhavá „lidská“ otázka. Co s lidmi v poproduktivním věku? Protože naše společnost se snaží chovat jako civilizovaná, začaly vznikat různé druhy pomoci pro ty, kteří se ocitly v nějaké tíživé situaci. V našem státě postupem času vznikl systém sociálního zabezpečení, mezi který patří i zabezpečení osob ve stáří. Důchodové pojištění bylo na světě. Dnes téměř každý pracující člověk odvádí státu část svého výdělku a očekává, že mu do budoucna bude vyplácena penze. V České republice je zaveden průběžně financovaný systém s možností dobrovolného připojištění, v němž pracující hradí výplatu penzí důchodcům. Sami pak očekávají stejný stav po svém budoucím odchodu do důchodu. Bohužel v posledním desetiletí se stále výrazněji ukazuje nemožnost jejich očekávání.

Mohou za to zejména velké demografické změny, které zapříčinily nestabilitu našeho systému. Méně rodičů se dětí a stále více starých lidí zapříčinilo pokles příjmů a růst výdajů v důchodovém pojištění. Demografické prognózy ukazují na zhoršování tohoto stavu. Stát musí vydávat více prostředků na důchodové pojištění a spolu růstem dalších povinných výdajů se zvyšuje jeho zadlužení. Nemluvě o tom, že současný systém je nmoderní. Svou podstatou popírá princip zásluhovosti. Dále dochází ke snižování životní úrovně důchodců.

Přes tyto alarmující údaje zůstává naše politická scéna poměrně klidná a s reformou nespěchá. Ač většina západní Evropy, jež se se stejnými problémy potýká, k reformě přistoupila. Abych našim politikům zas tolik nekřivdila, musím napsat, že už bylo politickými stranami vypracováno několik reforem důchodového systému. Z těchto návrhů jsem v poslední kapitole vybrala variantu ODS a doufám, že jednou bude uskutečněna. Podle mě by zvýšila odpovědnost lidí za sebe sama a přinesla by větší uspokojení z pobírané penze. Rovněž by ušetřila státu peněžní prostředky, které by musel vynaložit na vzrůstající počet důchodců a výplatu jejich penzí. Zaručila by každému určité minimum a o ostatní by se zasloužil každý sám.

Je jasné, že rozhodnutí o typu reformy nezáleží na mně, ale jak již bylo řečeno, výhradně na politicích. Proto pevně věřím a doufám, že hodí za hlavu své osobní zájmy a pokusí se najít společné řešení tohoto stále trvajícíchho problému, který se týká každého člena naší společnosti.

7 Literatura

- [1] BEZDĚK, V. Penzijní systémy obecně i v kontextu české ekonomiky I, Praha: VP č.25 ČNB, 2000
- [2] BEZDĚK, V. Penzijní systémy obecně i v kontextu české ekonomiky II, Praha: VP č.25 ČNB, 2000
- [3] HAVLÍČKOVÁ, K; SCHNEIDER, Ondřej. et al. Důchodová reforma metodou komplementární konverze. ISEA, 2003, dostupné z <http://www.isea-cz.org/?operation=penzijni-reforma>
- [4] <<http://www.czso.cz>>
- [5] <<http://www.mpsv.cz>>
- [6] <<http://www.isea-cz.org/>>
- [7] <<http://www.mfcr.cz>>
- [8] PERTOLD, F. Černé na bílém. In *Ekonom.* č. 2 (leden 2005), s. 17
- [9] PERTOLD, F. Cesty známy, cíl v nedohlednu. In *Ekonom.* č. 22 (červen 2005), s. 22
- [10] RYSKOVÁ, S. Penzijní připojištění je dnes kočkopes. In *Ekonom.* č. 1 (leden 2005), s. 22
- [11] Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů
- [12] Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění
- [13] Zákon č. 42/1994Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem
- [14] ŽALUDA, P. Reforma reforem. In *Euro.* č. 14 (duben 2006), s. 62

8 Seznam grafů

Graf 1 Vývoj výše starobního důchodu v letech 1993-2004.....	14
Graf 2 Výdaje na sociální ochranu.....	22
Graf 3 Příjmy a výdaje důchodového pojištění	23

9 Seznam tabulek

Tabulka 1 Přehled výše státního příspěvku	16
Tabulka 2 Přehled povolených penzijních fondů, stav k 1. lednu 2006.....	18
Tabulka 3 Vývoj veřejného dluhu (% HDP)	21

10 Přílohy

10.1 Příloha A

Základní přehled makroekonomických a mikroekonomických výsledků Základní varianty.

	2005	2010	2020	2030	2040	2050	2060	2070	2080	2100
Makroekonomická kritéria										
Příspěvková sazba (% hrubé mzdy)	28,0	25,0	23,0	23,0	28,0	28,0	28,0	28,0	28,0	28,0
Příjmy (%-LTP)	8,6	6,4	3,4	8,4	8,4	8,4	8,4	8,4	8,4	8,4
Výdaje (%-LTP)	8,4	6,0	3,2	9,4	11,0	12,4	12,7	12,5	12,6	13,0
Saldo (%HDP)	0,2	0,4	0,2	-0,7	-2,6	-4,0	-4,3	-4,3	-4,0	-4,5
Kumulované saldo (%HDP)	0,3	2,4	3,3	4,4	-12,0	-42,7	-88,5	-127,2	-166,2	-244,1
Čistý náhradový poměr % ^{*)}	42,1	35,7	37,4	37,0	37,9	38,2	37,9	38,0	38,2	38,0
Mikroekonomická kritéria										
<i>Maž - PTJ s prům. vzdov</i>										
Hrubý náhradový poměr (%)	64,6	62,0	57,8	57,4	57,3	57,2	57,2	57,2	57,2	57,1
Vnitřní míra výnosu (%)	6,3	6,4	3,4	6,0	5,6	5,5	5,5	5,5	5,5	5,7
<i>Žene - PTJ s prům. vzdov</i>										
Hrubý náhradový poměr (%)	62,4	75,7	55,5	63,0	52,9	62,9	62,0	62,0	62,0	62,0
Vnitřní míra výnosu (%)	7,5	7,6	7,4	6,7	6,3	6,2	6,2	6,1	6,1	6,2

^{*)} poměr průměrného starobního důchodu k průměrné hrubé mzdě v éconouice

Pozn. Příjmově typizovaný jedinec (PTJ) = modelový jedinec, který odchází do důchodu v 65 letech po 45 letech pojištění s tím, že po celou svou aktivní kariéru odváděl pojistné ze svého příjmu nebo čerpal náhradní doby pojištění.

10.2 Příloha B

Základní přehled makroekonomických a mikroekonomických výsledků varianty ODS.

	2005	2010	2020	2030	2040	2050	2060	2070	2080	2100
Makroekonomická kritéria										
Příspěvková sazba (% hrubé mzdy)	28,0	20,0	20,0	20,0	20,0	20,0	20,0	20,0	20,0	20,0
Příjmy (% HDP)	8,5	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0
Výdaje (%HDP)	8,4	7,5	6,8	6,2	5,9	6,2	6,3	6,0	5,9	5,8
Saldo (%HDP)	0,2	-1,5	-0,8	-0,2	0,1	-0,2	-0,3	0,0	0,2	0,2
Kumulované saldo (%HDP)	0,3	-5,7	-15,3	-17,6	-16,5	-17,2	-19,4	-19,9	-17,9	-13,4
Celkový náhradový poměr (%) [*]	42,1	37,7	30,9	26,1	22,7	20,7	20,1	20,0	20,0	20,0
Mikroekonomická kritéria										
<i>Muž - PTJ s prům. mzdou^{***}</i>										
Hrubý náhradový poměr (%)	64,6	62,0	42,3	28,9	-	-	-	-	-	-
Vnitřní míra výnosu (%)	6,0	6,2	5,7	4,8	5,7	5,9	5,7	5,8	5,8	5,8
<i>Žena - PTJ s prům. mzdou^{**}</i>										
Hrubý náhradový poměr (%)	82,4	78,7	48,7	30,1	-	-	-	-	-	-
Vnitřní míra výnosu (%)	7,4	7,4	6,6	5,4	4,3	4,5	6,3	6,1	6,2	6,2

^{*} poměr průměrného starobního důchodu k průměrné hrubé mzdě v ekonomice

^{**} průměrná hrubá mzda včetně tzv. podlimitních subjektů

Hrubý náhradový poměr od roku 2040 a vnitřní míra výnosu v závěru projekce nelze u této varianty zaznamenat, kvůli konstrukci PTJ. Ten odchází do důchodu vždy v 65 letech, ale zde se reálná hranice zvyšuje a předčasný důchod není možný.

10.3 Příloha C

Základní přehled makroekonomických a mikroekonomických výsledků varianty ČSSD.

	2005	2010	2020	2030	2040	2050	2060	2070	2080	2100
Makroekonomická kritéria										
Příspěvková sazba (% hrubé mzdy)	28,0	29,6	29,6	29,6	29,6	29,6	29,6	29,6	29,6	29,6
Příjmy (% HDP)	8,5	8,9	8,9	8,9	8,9	8,9	8,9	8,9	8,9	8,9
Výdaje (%HDP)	8,4	8,2	8,6	8,9	9,9	10,2	9,6	8,5	8,2	8,1
Saldo (%HDP)	0,2	0,7	0,3	0,0	-0,9	-1,3	-0,7	0,4	0,7	0,8
Kumulované saldo (%HDP)	0,3	2,3	7,4	9,6	6,6	-6,6	-18,2	-22,3	-20,3	-11,3
Celkový náhradový poměr (%)*	42,1	40,6	39,5	39,9	40,0	36,8	33,0	30,3	29,0	27,4
Mikroekonomická kritéria										
<i>MUZ - PTJ s prům. mzdou**</i>										
Hrubý náhradový poměr (%)	64,6	62,5	62,4	60,6	66,5	49,5	46,0	44,4	43,3	41,6
Vnitřní míra výnosu (%)	6,3	6,5	6,6	6,1	5,4	4,9	4,7	4,7	4,6	4,6
<i>Žena - PTJ s prům. mzdou**</i>										
Hrubý náhradový poměr (%)	82,4	76,0	68,4	60,4	53,7	47,9	44,6	43,0	42,0	40,4
Vnitřní míra výnosu (%)	7,7	7,8	7,5	6,6	5,7	5,3	5,0	4,9	4,9	4,9

* poměr průměrného starobního důchodu k průměrné hrubé mzdě v ekonomice

** průměrná hrubá mzda včetně tzv. podlimitních subjektů

10.4 Příloha D

Základní přehled makroekonomických a mikroekonomických výsledků varianty KDU – ČSL.

	2005	2010	2020	2030	2040	2050	2060	2070	2080	2100
Makroekonomická kritéria										
Příspěvková sazba (% hrubé mzdy)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Příjmy (% HDP)	8,5	8,4	8,4	8,4	8,3	8,2	8,1	8,1	8,1	8,1
Výdaje (% HDP)	8,4	7,6	7,2	7,2	8,4	9,3	9,4	9,0	9,0	9,2
Saldo (%HDP)	0,2	-0,2	0,4	0,9	0,3	-0,2	-0,2	0,1	0,0	-0,3
Kumulované saldo (%HDP)	0,3	1,4	2,9	11,7	21,3	25,6	27,9	32,9	40,1	53,3
Celkový náhradový poměr (%)*	42,1	37,7	32,0	29,9	30,4	30,5	29,7	28,9	28,7	28,3
Mikroekonomická kritéria										
<i>Muž - PTJ s prům. mzdou bez opt-out**</i>										
Hrubý náhradový poměr (%)	64,6	57,9	49,1	43,3	41,5	41,3	41,3	41,3	41,3	41,2
Vnitřní míra výnosu (%)	6,0	6,0	6,6	4,7	4,3	4,3	4,3	4,4	4,4	4,5
<i>Muž - PTJ s prům. mzdou s opt-out**</i>										
Hrubý náhradový poměr (%)	64,6	57,9	49,1	47,2	46,2	45,6	40,9	40,5	40,1	39,4
Vnitřní míra výnosu (%)	6,0	6,0	5,6	4,9	4,5	4,4	4,4	4,4	4,4	4,5
<i>Žena - PTJ s prům. mzdou bez opt-out**</i>										
Hrubý náhradový poměr (%)	82,4	71,5	58,5	47,9	45,9	45,6	45,6	45,6	45,6	45,5
Vnitřní míra výnosu (%)	7,4	7,3	6,9	5,8	5,3	5,2	5,2	5,2	5,3	5,3
<i>Žena - PTJ s prům. mzdou s opt-out**</i>										
Hrubý náhradový poměr (%)	82,4	71,5	58,5	48,8	46,5	45,0	40,8	40,6	40,3	39,6
Vnitřní míra výnosu (%)	7,4	7,3	6,9	5,6	5,1	4,9	4,9	4,9	4,9	4,9

* poměr průměrného starobního důchodu k průměrné hrubé mzdě v ekonomice

** průměrná hrubá mzda včetně tzv. podlunárních subjektů

Poznámka: Příjmy a výdaje obsahují v této variantě i FDC pláň. Příspěvková sazba nemůže být kvůli existenci opt-outu a postupného náběhu sazby vyjádřena jedním číslem.

10.5 Příloha E

Základní přehled makroekonomických a mikroekonomických výsledků varianty KDU – ČSL.

	2005	2010	2020	2030	2040	2050	2060	2070	2080	2100
Makroekonomická kritéria										
Příspěvková sazba (% hrubé mzdy)	28,0	28,0	29,6	29,6	33,6	33,6	34,5	34,5	34,5	34,5
Příjmy (% HDP)	8,5	8,5	9,8	9,8	10,7	10,7	11,0	11,0	11,0	11,0
Výdaje (%HDP)	8,4	8,0	8,3	9,3	10,4	11,5	12,0	11,8	11,9	12,4
Saldo (%HDP)	0,2	0,5	1,5	0,4	0,3	-0,7	-1,1	-0,8	-1,0	-1,4
Kumulované saldo (%HDP)	0,3	2,8	15,4	27,8	31,7	34,0	28,7	24,3	19,7	0,0
Celkový náhradový poměr (%) [*]	42,1	39,7	37,5	37,7	38,8	40,1	40,7	40,9	41,3	41,1
Mikroekonomická kritéria										
<i>Muž - PTJ s prům. mzdou^{***}</i>										
Hrubý náhradový poměr (%)	64,6	62,0	67,8	67,4	61,3	61,3	61,3	61,3	61,3	61,3
Vnitřní míra výnosu (%)	6,3	6,4	6,3	5,9	4,9	4,9	4,8	4,7	4,7	4,7
<i>Žena - PTJ s prům. mzdou^{**}</i>										
Hrubý náhradový poměr (%)	62,4	76,7	66,5	63,0	61,4	51,8	51,1	51,0	51,0	51,0
Vnitřní míra výnosu (%)	7,5	7,6	7,3	6,6	6,0	5,4	5,3	5,3	5,4	5,4

^{*} poměr průměrného starobního důchodu k průměrné hrubé mzdě v ekonomice

^{**} průměrná hrubá mzda včetně tzv. podmíněných subjektů

ÚDAJE PRO KNIHOVNICKOU DATABÁZI

Název práce	Důchodová politika v České republice
Autor práce	Markéta Halíková
Obor	Veřejná ekonomika a správa
Rok obhajoby	2006
Vedoucí práce	Ing. Jan Černohorský, Ph.D
Anotace	Tato bakalářská práce je vypracována na téma Důchodová politika v České republice. První část práce popisuje vývoj důchodového systému a jeho současný stav. Ve druhé části práce je poukázáno na největší nedostatky našeho důchodového systému. Následující třetí část práce nabízí několik variant reformy důchodového systému. Poslední část práce porovnává tyto reformy a vybírá z nich nejoptimálnější variantu.
Klíčová slova	Povinné základní důchodové pojištění, dobrovolné penzijní připojištění se státním příspěvkem, reforma důchodového systému